

formation of the future teachers; interdisciplinary integration of the educational disciplines aiming to ensure the integrity and the cross-match of preparation of the future teachers for work with labour migrants' children; Human Resourcing; introduction of the newest teaching technologies within the process of professional formation of the future teachers

Key words: organizational and pedagogic conditions; readiness to professional activity; future pedagogues; labour migrants' children.

УДК 372.461:378

ББК 81.2 Укр

Тетяна Стамбульська

КОМУНІКАТИВНА ОБІЗНАНІСТЬ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІОГРАМИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті здійснено аналіз понять “компетентність”, “компетенція”, “обізнаність”, порушено проблеми, пов’язані з аналізом змісту комунікативної компетентності, теоретичними засадами формування комунікативної обізнаності майбутнього фахівця, розроблено структуру комунікативної обізнаності.

Ключові слова: комунікативна обізнаність, структура комунікативної обізнаності, культура мовлення, майбутній фахівець.

Постановка проблеми. Проблема нормативного, правильного, чистого, безпомилкового мовлення майбутнього фахівця сьогодні перебуває в центрі уваги багатьох науковців, а отже, мовлення має відповідати нормам сучасної української мови, що й визначається комунікативною обізнаністю сучасного педагога, яка виявляється однією з важливих складників його професіограми.

У зв’язку з тим, що в науці й досі точаться дискусії щодо розмежування іншомовних понять “компетентність” і “компетенція”, а нові стандарти освіти притримуються поняття “компетенція”, уважаємо за потрібне послуговуватися українським відповідником поняття “компетентність” – обізнаність, який, на нашу думку, більш точно передає змістове наповнення поняття “компетентність”. Обізнаний – той, “який знається на чому-небудь, добре ознайомлений з чимось” [2, с. 7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема комунікативної обізнаності одержала свій розвиток в контексті низки досліджень науковців, зокрема Н. Бабич, А. Богуш, М. Вашуленка, Н. Волкової, Н. Голуб, Т. Гриценко, Л. Кравець, М. Львова, Л. Мацько, М. Пентилюк, О. Савченко, Г. Сагач та ін.

Мета статті – розкрити поняття комунікативної обізнаності як складника професіограми майбутнього фахівця.

У межах дослідження обґрунтуємо поняття комунікативної обізнаності та проаналізуємо структуру комунікативної обізнаності, зміст комунікативної компетентності.

Виклад основного матеріалу. У широкому розумінні під комунікативною обізнаністю розуміємо практичне оволодіння мовою, дотримання мовленнєвих норм насамперед у ділянці орфоепії, наголошування та слововживання. Ми усвідомлюємо, що наше визначення є досить умовним, дискусійним, проблемним, утім, уважаємо, що це той випадок, коли за наявності українського відповідника іншомовний термін цілком можна замінити синонімічним.

Дослідниця Л. Мацько вважає, що комунікативна компетенція – це “...сукупність знань про спілкування в різноманітних умовах і з різними комунікантами, а також уміння їх ефективно застосування у конкретному спілкуванні в ролі адресанта

й адресата” [8, с. 13]. За Н. Волковою, комунікативна компетентність – це “сукупність істотних, відносно стійких властивостей особистості, що сприяють успішному сприйманню, розумінню, засвоєнню, використанню й передаванню інформації” [5, с. 25], тобто вона становить собою основу щоденної діяльності вчителя початкових класів.

Ми погоджуємося з думкою О. Савченко, яка розглядає компетентність як інтегровану здатність особистості, набуту в процесі навчання, що охоплює знання, вміння, навички, досвід, цінності, які можуть цілісно реалізуватися на практиці [10, с. 416].

Компетентність у смисловому значенні охоплює три аспекти: знання, уміння, навички. Фахову компетентність майбутнього вчителя, на нашу думку, становить обізнаність у предметній галузі (дисципліни, яку викладає), сформованість інтелектуальних операцій і мовно-мовленнєва діяльність, яка є основою комунікативної компетентності. Мовна компетенція як система знань з граматики, фонетики, лексики, стилістики тієї мови, що вивчається, не повинна розглядатися окремо від мовленнєвої, а слугувати її теоретичною основою шляхом аналізу і синтезу текстів.

Одним зі складників професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи є комунікативна компетентність, яка є явищем як лінгвістичним, так і педагогічним, оскільки співвідноситься зі знаннями, уміннями та навичками, які найбільш точно віддзеркалюють багатогранність комунікативної компетентності, її важливу роль у формуванні особистості [12, с. 93].

Можемо констатувати: комунікативна обізнаність – це сформована якість особистості в результаті засвоєння теоретичних знань з мови, володіння практичними вміннями і навичками вербальної та невербальної комунікації, розвитку мовних здібностей за наявності певного досвіду.

Нижче представимо структуру комунікативної обізнаності схематично (рис. 1.):

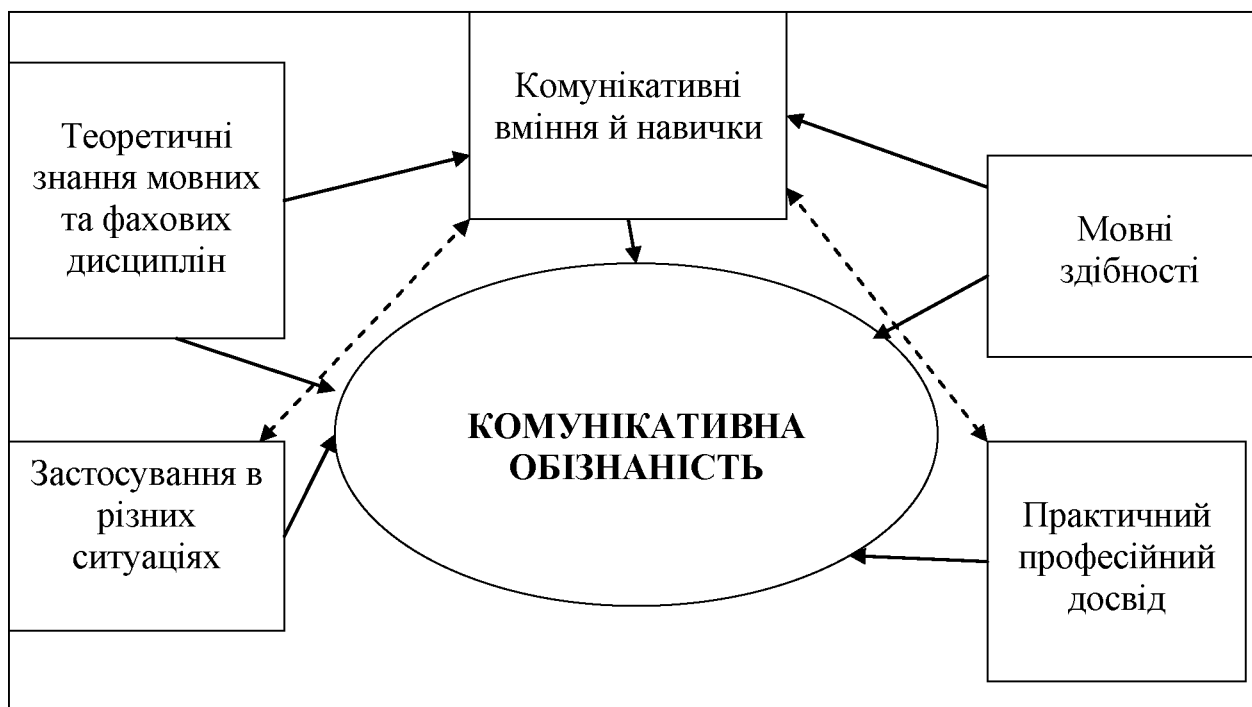

Рис. 1. Структура комунікативної обізнаності

Як бачимо, ключовим, визначальним поняттям комунікативної обізнаності виступають комунікативні вміння і навички, для визначення яких проаналізуємо зміст комунікативної компетентності. До структурних елементів зазначеного поняття вчені відносять: мовленнєву, мовну (лінгвістичну), прагматичну, предметну, соціолінгвістичну (М. Пентилюк); мовну, дискурсивну, соціолінгвістичну, психологічну, іллокутивну, стратегічну, соціокультурну (Л. Мацько, Л. Кравець); лінгвістичну, соціолінгвістичну та прагматичну (Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти) обізнаність. Цілком справедливою, на нашу думку, є думка Н. Голуб про те, що важливим і обов'язковим складником професійної компетентності фахівця є риторична (ораторська), яка сприяє реалізації будь-яких комунікативних цілей [6, с. 28].

Особливої актуальності проблема формування комунікативної обізнаності в єдності всіх її компонентів набуває в контексті професійної підготовки студентів-майбутніх педагогів [9, с. 36], тому формування комунікативної компетенції виступає ключовою метою процесу навчання, запорукою успішної соціальної та навчальної адаптації.

Ми схиляємося до думки науковців, які вважають основними структурними компонентами комунікативної обізнаності мовну, мовленнєву, лінгвістичну, соціолінгвістичну, соціокультурну, дискурсивну, соціальну, термінологічну, прагматичну, стратегічну, предметну та ораторську компетенції.

Мовна компетентність складається з лексичної (знання словникового складу мови), граматичної (знання граматичних засобів мови), фонологічної та орфоепічної (знання фонетичних особливостей мови, уміння їх сприймати й продукувати), семантичної (уміння виражати визначене значення і контролювати ці вміння), орфографічної (оволодіння системою правил, що визначають правопис слів) та пунктуаційної (уміння логічно інтонаційно членувати мовний потік, що забезпечує легше сприймання і розуміння писемного тексту).

Для мовленнєвої компетентності більш важливим є знання правил оперування мовними одиницями кожного рівня для побудови одиниць більш високого – комунікативних синтаксичних одиниць.

На основі мовної та мовленнєвої компетенції формується комунікативна. Під комунікативною обізнаністю розуміється комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціативність спілкування [3, с. 89].

Комунікативна обізнаність, на нашу думку, передбачає, насамперед, уміння людини спілкуватися з іншими людьми, використовувати відповідні засоби виразності.

Мовна обізнаність визначається нами як певна система знань про українську мову як складне соціокультурне явище і сформовані на цій основі мовні вміння, а саме: фонетичні, орфоепічні, морфемні, лексичні, синтаксичні. До її основних характеристик відносимо знання мови, реалізацію мови у мовленні тощо.

Мовленнєва обізнаність охоплює певні знання про точність, влучність, адекватність, правильність використання мовних засобів, знання про особливості використання мовних засобів залежно від типу, стилю мовлення, знання особливостей використання зображувально-виражальних засобів мови, про особливості усного й писемного мовлення, його діалогічну та монологічну форми та є одним із компонентів професійної готовності, реалізації професійного потенціалу

майбутнього вчителя початкової школи. Розвинені мовленнєві вміння, за твердженням учених, є показником педагогічної культури і педагогічної майстерності вчителя. Звичайно, формування професійно значущих мовленнєвих умінь, комунікативної культури відбувається під впливом психофізіологічних, соціокультурних і педагогічних чинників, які сприяють засвоєнню студентами знань про мовленнєву культуру і можливості її застосування відповідно до потреби, особливостей та мети організації педагогічного процесу.

Мовленнєва обізнаність – уміння використовувати мовні засоби, адекватні меті спілкування, тобто володіння мовленнєвими вміннями й навичками. Мовленнєва компетенція особистості виявляється у сформованості умінь користуватися усною і писемною літературною мовою, багатством її виражальних засобів залежно від цілей і завдань висловлювання та громадського життя [4, с. 10].

Мовленнєві уміння і навички відображають рівень сформованості комунікативних дій і є критерієм розвинутого мовлення людини, тобто становлять мовленнєву обізнаність майбутнього спеціаліста, яка передбачає наявність у мовця умінь орієнтуватися в ситуації спілкування, будувати текст в усній чи писемній формі, раціонально використовуючи терміни, ділові штампи, канцеляризми, послуговуючись офіційно-діловим, науковим та розмовними стилями, і відповідні навички культури професійного спілкування.

Іншими словами, мовна компетентність – це усвідомлене засвоєння мовних норм, що склались історично у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці й адекватне їх застосування в будь-якій людській діяльності при використанні певної мови [7, с. 324]. Цей вид компетентності властивий високоосвіченій, культурній людині, сформованій особистості. Мовленнєві вміння майбутнього вчителя – об'єктивна ознака його готовності до професійної діяльності. Із поняттям мовленнєвої компетентності тісно пов'язане поняття культури мови та мовлення. Культура мови – це рівень володіння нормами усної та писемної літературної мови, а також свідоме, цілеспрямоване, майстерне використання мовно-виражальних засобів залежно від мети й обставин спілкування [1, с. 172].

Лінгвістична – передбачає знання семантики мовних одиниць різних рівнів, вміння використовувати в мовленні лексичні, фонетичні та граматичні мовні засоби.

Соціокультурна обізнаність визначається науковцями як уміння вибрати потрібний рівень мовного етикету, доречний у конкретній ситуації спілкування, залежно від соціального статусу співрозмовника. На нашу думку, соціокультурний компонент є не тільки важливим елементом фахової комунікативної підготовки майбутніх учителів, а й забезпечує виховання їх як національно-мовної особистості.

Дискурсивна компетенція являє собою знання правил побудови висловлювань, уміння використовувати їх для розв'язання різноманітних комунікативних завдань: вираження власної думки, переконання, аргументації, пояснення і докази.

Соціальна обізнаність – передбачає готовність і бажання взаємодіяти з іншомовними партнерами по спілкуванню, формування толерантного ставлення до представників інших культур [11, с. 789].

Для майбутніх фахівців вільне володіння термінологією є умовою успішної професійної комунікації, тому виокремлюємо термінологічну компетентність, недооцінювання комунікативного аспекту в опануванні термінологічною базою спричиняє недостатній рівень володіння мовою.

Недооцінювання комунікативного аспекту в опануванні термінологічною базою спричиняє недостатній рівень володіння мовою.

Важливим є виокремлення предметної компетентності, що передбачає вміння відтворювати у свідомості різні предмети, явища, встановлювати між ними взаємозв'язок на основі володіння професійною лексикою. Можемо стверджувати, що ця компетентність передбачає вміння знаходити, аналізувати, синтезувати необхідну для певної професійної ситуації інформацію, володіти професійними знаннями.

Прагматична обізнаність передбачає здатність до здійснення мовленнєвої діяльності, зумовленої комунікативною метою, до свідомого вибору необхідних форм, типів мовлення, урахування ознак функціонально-стильових різновидів мовлення. Прагматична компетентність забезпечує формування вмінь використовувати ті одиниці й засоби мовлення, що найбільш властиві ситуації, стилю, умовам комунікації.

Необхідним у процесі розвитку комунікативної обізнаності є знання стратегій і тактик спілкування, володіння процесом комунікації відповідно до вимог ситуації та логіки протікання мовленнєвого акту. Власне тому й беремо до уваги стратегічну компетентність, що пояснюється як володіння своєрідною лінією поведінки, яку обирає мовець під час спілкування, виконання тих завдань, що ставить перед собою і співрозмовником у процесі мовленнєвої діяльності. Комунікативна стратегія включає планування процесу комунікації залежно від конкретних умов спілкування та особистостей комунікантів, а також реалізацію цього плану, тобто стратегія – це усвідомлення ситуації загалом та організація діяльності у власних інтересах, зокрема розуміння загального плану досягнення поставленої мети. Але стратегічна обізнаність включає не тільки орієнтацію в умовах та ситуаціях спілкування, дотримання комунікативних стратегій, знання особистості співрозмовника, а й контроль, аналіз і корекцію власного та чужого мовлення. Отже, стратегічна компетентність передбачає мотивацію, орієнтування, сам процес перебігу мовленнєвого акту, його контроль та корекцію.

Нині володіння ораторською компетентністю є однією з вимог до підготовки сучасних фахівців. Насправді, будь-яка професійна діяльність, спрямована на роботу з людьми, вимагає гнучких, універсальних знань, умінь і навичок у сфері професійного та міжособистісного спілкування, впливу на людей засобами вербальної й невербальної комунікації. З цього випливає, що ораторська обізнаність передбачає вміння вільного володіння всіма формами усної комунікації та вміння вербальними й невербальними засобами спілкування впливати на слухачів.

Висновки. Таким чином, формування комунікативної обізнаності майбутніх фахівців передбачає володіння студентами теоретичними знаннями (мовна компетентність) та термінологічним апаратом свого фаху (термінологічна компетентність), використання цих знань у різних видах професійної мовленнєвої діяльності (мовленнєва компетентність), умінь накопичувати й обробляти інформацію (предметна компетентність), наявність умінь співвідносити мовні засоби із завданнями та умовами спілкування (прагматична й стратегічна компетентність), умінь організувати мовленнєве спілкування з урахуванням соціальних норм поведінки та комунікативної доречності висловлювання (соціокультурна компетентність), умінь засобами мови впливати на співрозмовника (ораторська компетентність).

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Н. Д. Бабич. – Львів: Світ, 1990. – 232 с.
2. Білавич Г. Діалектне розмаїття Карпатського краю / Галина Білавич, Тетяна Лисечко, Тетяна Стамбульська. – Івано-Франківськ: ПП “ТУР-ІНТЕЛЕКТ”, 2014. – 115 с.
3. Богуш А. М. Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання у школі / А. М. Богуш, Н. Є. Шиліна. – Одеса: ПНЦ АПН України, 2003. – 335 с.

4. Веніг Н. М. Формування мовленнєвої компетенції старшокласників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 “Теорія методики навчання (російська мова)” / Наталя Миколаївна Веніг. – К., 2001. – 16 с.
5. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: Навчальний посібник / Н. П. Волкова. – К. : ВЦ “Академія”, 2006. – 256 с.
6. Голуб Н. Б. Риторика у вищій школі : [монографія] / Н. Б. Голуб. – Черкаси : Брама – Україна, 2008. – 400 с.
7. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення : Навч. посібник / Т. Б. Гриценко. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 536 с.
8. Мацько Л. І. Культура української фахової мови: Навч. посіб. / Л. І. Мацько, Л. В. Кравець. – К.: ВЦ “Академія”, 2007. – 360 с.
9. Митник О. Розвиток професійної компетентності сучасного вчителя: реалії і перспективи / О. Митник // Початкова школа. – 2009. – № 11. – С. 35–37.
10. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підруч. для студ. пед. ф-тів / О. Я. Савченко. – К. : Абрис, 1997. – 416 с.
11. Сальникова Е. В. – Методические основы формирования коммуникативной компетенции иностранных студентов в процессе обучения английскому языку / Е. В. Сальникова // Известия ПГПУ им. В.Г.Белинского, 2011, № 24. – С. 787-790.
12. Хижняк І. А. Складники професійно-педагогічної компетентності Вчителя початкових класів / І. А. Хижняк // Лінгводидактика: теорія, методика, досвід: збірник наукових праць / [за заг. ред. проф. В. І. Бадер]. – Вип. І. – Слов’янськ: СДПУ, 2011. – С. 90 – 95.

The article analyzes the concepts of “competence”, “awareness”, raised the problems associated with the analysis of the content of communicative competence , theoretical principles of communicative awareness of the future expert, the structure of communicative awareness.

Key words: communicative awareness, the structure of communicative awareness, language culture, future specialist.

УДК 374.32:930.22:004

ББК 74.263.2:78.01.002

Оксана Тур

КОМУНІКАТИВНО-ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПІДГОТОВКИ КОМПЕТЕНТНИХ ФАХІВЦІВ ІЗ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкрито поняття “комунікативно-освітній простір”; окреслені чинники впливу на комунікативний розвиток особистості – біологічний та соціальний; схарактеризовані основні вимоги, що висуваються до комунікативно-освітнього простору (змістовність, варіативність, творчість, суб’єкт-суб’єктні відношення, позитивне емоційне підкріплення виконання особистістю комунікативного акта з боку інших людей, насиченість ситуаціями, які сприяють розкриттю комунікативних здібностей особистості); представлено структуру комунікативно-освітнього простору, що об’єднує підпростори – діяльнісний, предметно-інформаційний, простір успіху; зазначено параметри комунікативної підготовки особистості в комунікативно-освітньому просторі – морально-ціннісний, змістово-культурологічний, процесуально-діяльнісний.

Ключові слова: простір, комунікативно-освітній простір, комунікативна підготовка, комунікативна компетентність, суб’єкт-суб’єктні відношення.

Постановка проблеми. Комунікативна компетентність студента – майбутнього фахівця із документознавства та інформаційної діяльності – сьогодні є важливим